

A Babel-Bibelvita.

2. A Delitzschtól felidézett háboruságnak a tudomány számára nincs különösebb közvetlen jelentősége és értéke. Ha a beláthatatlan terjedelmű vitatkozás nem is mondható teljesen terméketlennek, a belőle származó nyereség ép nem áll arányban a beléje fektetett fáradsággal. A figyelmet elég ügyetlenül egyes speciális kérdések kötötték le s az itt leszűrődött eredmény alig több a semminél. Ismereteink a sok szó daczára csak csekély mértékben bővültek, tudásunk kevéssel jutott előbbre. A vitapontok egy kettő kivételével régóta közkeletűek. Ujdonságként csupán a Jahve névnek egyes ékiratokon való előfordulása, a babyloniai monotheizmus és részben a Hammurabi codexnek az ó-test-i törvénytől való rokonsága szerepelt. Ezek közül az első kettő tévesnek, illetve valószínűtlennek bizonyult. Némi siker mutatkozott a harmadiknál. Hammurabi törvényei és az ÓT. szabványai oly sok meglepő érintkezést tüntetnek fel, hogy a közöttök létező kapcsolat felvétele elől alig lehet elzárkózni. Ez az egyetlen új eredmény, mit a vitában elérni sikerült. A többi kérdés körül folytatott küzdelem kitaposott nyomokon haladt. A kutatásnak évtizedes története fűződik hozzájuk komolyabb és mélyebb vizsgálódással, mint a minőt a vitázók bemutatnak. A folytonos ismételtetés e kérdések megoldásában nem idézett elő változást. Mi idáig biztosnak volt tekinthető, az megmaradt biztosnak, másrészt a homály és bizonytalanság, mi nálók a vitát megelőzőleg megvolt, ma a vita után is még mindig csak homály és bizonytalanság. Egyetlenegy előzőleg megoldatlan részletre nem lehet hivatkozni, a mit a vita tisztázott és eldöntött volna. Messze Delitzsch felolvasásai előtt minden ó-test-i kutató tudatában volt annak, hogy az ékiratos feljegyzések nélkülözhetetlen adatokat szolgáltatnak az ó-test-i iratok megértéséhez. Hogy főleg a történet, földrajz és népismeret körében első rangú forrás vált bennök hozzáférhetővé, hogy Izrael politikai szereplése és jelentősége kellő megvilágításba csakis az idegen tudósítások alapján kerül. Arra sem Delitzsch tanította ki a tudományos világot, hogy a cultura terén mily sokat köszön Izrael Babyloniának. Az özönviz- és tereméstörténetnek Babelből való származása szlntén régóta közismeretű tétel az ó-test-i vizsgálódás mezéjén. Viszont a többi kérdéssel szemben a bizalmatlanság jelenleg ép oly indokolt, mint esztendőkkkel ezelőtt.

A sabbath eredetét még mindig homály takarja, a paradicsom-monda babyloniai szempontját nem sikerült megtalálni, és hogy van-e összeköttetés a bibliai angyalhit, a halál utáni életről szóló képzet, az áldozás és papság intézménye, az ősatyák genealogiája között egyrészt és Babel között másrészt, arra határozott feleletet adni egyelőre elhamarkodás és könnyelműség volna. Bármennyire erősítgetik is egyesek, kielégítő bizonyítékokkal senki sem tudott szolgálni. A kérdések állása tehát maradt a régi. A rendelkezésre álló anyag nem engedi meg csak egy lépéssel is továbbra menni, mint a meddig a kutatás jóval Delitzsch és a Babel-Bibel-vita előtt eljutott.

De ha így közvetlen nyereségről alig is lehet beszélni, mégis háramolhatik haszon a tudományra a két évig húzódó csatározásból. A hibásan kezdett és hibásan folytatott vita nincs érdekes tanulságok híján. A tanulságokból következmények vonhatók le, amelyeknek megszívlelése és gyakorlati alkalmazása gazdag gyümölcsöket teremhet.

A Babel-Bibelkérdés, mint a neveknek egymás mellé helyezése is mutatja, két idáig teljesen különálló tudomány-körre kiterjedő probléma. Határkérdés, amelynek elintézése az egyoldalú szakismeretnél többet követel. Ki itt tudományosan megbízható és ellenmondás nélküli képet kíván magának szerezni, annak természetesen épúgy otthonosnak kell lennie az assyriológiában, mint az ó-test-i theologia mezején. A most lezajlott vitából nyilvánvalóvá lőn, hogy a német tudósok gárdájában senki sem akadt, aki e kettős feladattal megbirkózott volna. Az assyriológusok ismerik az ékiratokat, de tájékozatlanok a theologia körében, viszont az ó-test-i kutatók tudnak theologizálni, de semmikép se járatosak a másik tudományág forrásaiban. Ez egyoldalúság nyílt és határozott beismerése nem nyert őszinte kifejezést a vitatkozók nyilatkozataiban. A theologusok legnagyobb része pusztán hallgatással mellőzte az alaphibát. Kikben megmozdult a lelkiismeret, azok siettek azt elnémitani. Közönséges halandótól nem lehet megkövetelni, hogy egy élet leforgása alatt két tudományágat szakszerűen feldolgozzon, mondotta az egyik. Az assyriológiának és theológiának a feladata a jövőben se lehet egyéb, mint a mi idáig volt: külön masirozni és ha alkalom kínálkozik, közösen hadakozni, mondotta a másik. Hasonló volt az assyriológusok állásfoglalása. A vitának theologiai oldaláról tudomást se vettek. Igyekeztek magokkal és másokkal elhíttetni, hogy a Babel-Bibelkérdés tisztán orientális kérdés, amelynek semmi köze sincs a theológiához. E merev ellentét volt főoka a vita hosszadalmasságának, hevességének, meddőségének és unalmasságának. Hiányoztak az érintkezési pontok, amelyek a kibontakozást és megoldást lehetővé tették volna. E merev ellentétben különben nincs mit csodálkozni. A tudományok művelése hosszú idő óta a szűkmedrű specializálódás jegyében

halad. Az uralkodó jelszó bizonyos kisebb kör kimélyítése kellő tekintet nélkül arra, ami a szomszédban történik. Ez eljárás hasznosságát és fényes eredményeit ugyan nem lehet kicsinyelni, de azt se szabad feledni, hogy magasfokú egyoldalúságra vezet, melynél a haszon mellett nem csekély a veszedelem is. Volt olyan kor, mikor minden ó-testi theologus természetes kötelességének tekintette, hogy a héberrel rokon sémi nyelvekben és irodalmakban hőséges tájékozódást szerezzen. Az a kor elmúlt és ma mondhatni ritkaságszámba megy, ha a theologus csak a legfelületesebb ismeretekkel rendelkezik akár az arabban, akár a syrben. Az ÓT vizsgálója teljesen megelégszik, ha a héber nyelvtannak több-kevesebb tudásával részekre képes bonczolgatni Izrael irodalmi hagyatékát. Innen van, hogy az ÓT-nak mai kutatóitól mi sem áll távolabb, mint a sémi lélek sajátosságának ismerete, hogy mechanikusan interpretálnak egy olyan irodalmat, amelyet a maga lényegében megérteni képtelenek. Mulasztások hosszú időn át leplezhetőek és megtorlás nélkül szépíthetők. Végül még is csak eljő az óra, amikor a mulasztások keserű hatása érezhetővé válik. Egy ilyen óra az ó-testi tudomány történetében a Bábel-Bibelvitával lekötött két esztendő. A theologusok itt beláthatták, mire juttatta őket az évtizedes nem-törődömség. Kénytelenek voltak végignézni, hogy saját otthonukban nem ők az urak, hogy a magok munkamezején mily kevésbé tudnak megfelelni a hozzájuk fűződő igényeknek. Jó lesz, ha hasznukra fordítják a most szerzett tapasztalatot és nem engedik meg, hogy a jövőben is oly kényelmetlen szerepet játszszanak, mint a közelmúltban történt. A Bábel-Bibelkérdésnek eldöntése első sorban az ó kötelességek és az másképp nem lesz lehetséges, csak úgy, ha főleg a fiatalabb theologus generáció teljes lélekkel neki fekszik az assyriologia tanulmányozásának. Nem egyes kézikönyveknek, de az eredeti forrásoknak. S ha majd akadnak kiváló képzettségű theologusok, akik egyuttal az assyriologia anyagának is birtokában vannak, akkor remélhető hogy a Bábel-Bibelkérdés a maga egész terjedelmében szakszerű és kielégítő megoldást fog nyerni.

Ez az egyik tanulság. A másik nem az elméleti tudomány, de a gyakorlati élet körébe tartozik. A vita alatt meglepetéssel kellett tapasztalni, mily váratlanul érte a nagyközönséget mindaz, amit Delitzsch első felolvasásában elmondott. Soha nem hallott, teljesen ismeretlen eredmények kerültek a laikus hallgatók elé, a melyekben semmikép se tudtak eligazodni. A meglepést rettenetes zürzavar követte. A hívek felháborodással és szenvedélyvel utasították vissza az ujdonságnak vélt fejtegetést és teljes erővel tiltakoztak a támadás ellen. A lelkek nyugalmának e megzavarásáért a felelőség nem Delitzschet, hanem a theologusokat terheli. Egyszerre világossá lőn, hogy a theologiai tudomány képviselői már hosszú idő óta semmi összeköttetésben nincsenek az

egyházzal és annak tagjaival. Mindegyik a maga útján halad és nem törődik a másikkal. A theologiai tudomány az utolsó évtizedek alatt hatalmas átalakuláson ment keresztül. Legerősebb mértékben áll ez az ó-testi tudományra, amely a kritikai bonczolgatással teljesen felforgatta a százados meggyőződést. A patriarchák története helyébe a monda világa lépett, Dávid zsoltárai átváltak exilium utáni költeményekké, a Pentateuch nem Mózes munkája többé, hanem különböző forrásoknak egybeszerkesztése. Izrael vallása nem egyszerre adott isteni kijelentés, hanem lassú fejlődésen keresztül ment történet, melyhez más népek is szolgáltatnak több-kevesebb anyagot. Ez eredmények, melyeket ma az ó-testi tudomány körében mindenki elismer, nemcsak az elmélet embereinek szólnak, de az életnek is. Az igazságnak rendeltetése nem az elzárkózás, hanem a terjedés és hódítás. A theologusok azonban elmulasztották a közvetítés munkáját elvégezni. Megelégedtek, hogy az egyetemek falain belül és nehézkes könyvekben hirdették a megtalált igazságot. A külvilágnak belőle semmi se jutott. Csak természetes, hogy a Babel-Bibelvitánál oly elemi erővel jelentkezett a visszahatás. A kitört zivatarnak csendesítése elkésett munka volt. A bajt meg kell előzni, mielőtt az teljesen kifejlődnék. Ez a theologusok egyik elengedhetlen feladata a jövőre nézve. Az egyházzal való szoros kapcsolatot helyre kell állítani, az egyház szellemi életének irányítását ismét kezökbe kell venniök. Kötelességök odahatni, hogy a tudomány megbízható és kipróbált eredményei lassanként a hívek lehető kimélésével a gyakorlati életben is meggyökerezzenek, közkincsé váljanak. Az út az iskolákon, népszerű előadásokon és olvasmányokon át vezet. Ha néhány évtized ez irányban buzgón végzi feladatát, akkor a most átélt általános felfordulás nem lesz többé lehetséges.

Hornyánszky Aladár.